

Література

1. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. / А. А. Палій. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с.
2. Кравець В. П. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості : Монографія / В. П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 476 с.

УДК 016:376-056.26(477)

**РОЗБУДОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Крижановська Т.В., доктор медичних наук, професор, професор кафедри
загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти
(КВНЗ Дніпровська Академія неперервної післядипломної педагогічної освіти)

За останнє десятиліття соціальна політика багатьох європейських країн щодо осіб з обмеженими можливостями життєдіяльності (ОМЖ) зазнала суттєвих змін. Україна ратифікувала Конвенцію про права інвалідів, прийняту ООН в 2006р, і цим затвердила «зміну парадигми» у відношенні підходів до осіб з ОМЖ. Зі зміною концептуальних основ спеціальної освіти – виникла необхідність по-новому вирішувати питання соціалізації дітей з ОМЖ: інтеграція чи інклюзивна освіта, питання можливості вибору батьками форми навчання, типу і виду освітньої установи для своєї дитини, питання розвитку психолого-медико-педагогічного (ПМП) супроводу дитини та її сім'ї в процесі виховання і навчання.

Введення інтеграції (інклюзії) в освітню практику ЗНЗ виявило ряд проблем, найважливіші з яких наступні: неготовність учителя загальноосвітньої школи (ЗНЗ) до нового виду професійної діяльності; неможливість реалізувати інклюзивне навчання адміністративним рішенням і шляхом простого переведення дітей з ОМЖ зі спеціальної школи в масову; необхідність значної і тривалої організаційно-методичної роботи з цими дітьми. Необхідно також підкреслити, що інтеграція дітей з ОМЖ в ЗНЗ, повинна відбуватися з урахуванням рівня розвитку кожної дитини і забезпеченням реального вибору моделі інтеграції [1].

У зв'язку з цим важливо було б розробити інтеграційну концепцію, яка відобразить перехід від «когнітивного» поділу дітей на категорії за видами порушень у розвитку до розуміння і обліку характеру вимог, що пред'являються до такої дитини оточуючим соціумом. Особливого значення набуває організація не тільки і не стільки спільної провідною для певного віку діяльності (ігрової, навчальної), скільки спільного світу життя дітей. Інклюзія ґрунтується на ідеях єдиного освітнього простору для всіх дітей, в якому є різні освітні маршрути, це не адаптація учнів з ОМЖ до труднощів у навчанні в масовій школі, а реформування всієї школи і пошук інших педагогічних підходів до навчання, які найбільш повно враховували б особливі освітні потреби учнів з ОМЖ.

Для успішності інтеграції та інклюзії дітей з ОМЖ здійснюються різні програми і створюються спеціальні умови, які можна позначити як основні вимоги інклюзивної освіти: системний підхід (освітній, соціальний, нормативно-правовий, економічний); законодавче реформування системи освіти під завдання інтеграції; зміни в підготовці вчителя, психолога та інших фахівців масової школи; соціальне партнерство масової і спеціальної шкіл; соціально-психологічний аспект - формування толерантності, зміна менталітету; командна робота фахівців (адміністратор, учитель, психолог, спеціальний педагог, логопед і ін.) по супроводу учнів; організаційні, методичні та дидактичні перетворення в масовій школі; налагоджена система ранньої комплексної допомоги та ін. [2] Одна з основних умов інтеграції в культуру однолітків - корекція відносин учасників процесу (дітей, їх педагогів і батьків) один до одного. Взаєморозуміння, взаємоповага і взаємодія - три складових успіху соціальної інтеграції та інклюзії для дітей з ОМЖ. Однією з умов, що забезпечує повноцінну інтеграцію і інклюзію, є точна диференціальна психодіагностика кожної дитини. Це може бути здійснено тільки при наявності кваліфікованої діагностичної служби. Така служба повинна не тільки ставити діагноз, але і давати висновок для школи або іншого навчального закладу, куди передбачається направити дитину відповідно до діагнозу; висновок повинен містити рекомендації до індивідуального плану навчання[3,4].

З метою вдосконалення психолого-педагогічної діагностики дітей з різною патологією, попередження вторинних відхилень, вивчення індивідуальних відмінностей, визначення перспектив інклюзивної освіти, вибору засобів педагогічної та психокорекційної роботи з дітьми в масових школах доцільно було б створювати діагностичний клас (1-й рік навчання). Подібні класи успішно функціонують у багатьох європейських країнах, наприклад у Фінляндії. Навчання дітей з ОМЖ в діагностичному класі сприяє: адаптації дитини до школи і нових видів діяльності; формуванню комунікативних умінь і навичок; організації та проведенню систем корекційно-розвиваючих занять; формування у батьків учнів толерантного ставлення до особливостей розвитку дітей з ОМЖ і оптимальних підходів до їх включення в середу однолітків з нормальним розвитком; формування первинних академічних знань і компетенцій з урахуванням реальних можливостей учнів; корекція відхилень у розвитку дітей, здійснення індивідуального та диференційованого підходу; розвитку і оптимальному включенню в діяльність збережених фізичних і психічних функцій.

Спільне навчання в одному класі більше ефективно для дітей з невеликими порушеннями життєдіяльності (слабозорі, слабочуючі, з легкою формою церебрального паралічу і ін.), при наявності добре налагодженої служби супроводу учнів в школі[4]. Для дітей з важкими формами патології в розвитку, наприклад, з помірною та важкою розумовою відсталістю, аутизмом, складними комплексними порушеннями, переважаючою моделлю стала соціальна інтеграція

і частково інтернальна (всередині системи спеціальної освіти) форма педагогічної інтеграції [3,4].

Важливий аспект інклюзивної освіти - розвиток системи супроводу, яка зараз зазнає труднощів, пов'язаних з методичною незабезпеченістю діагностики, відсутністю тих конструктивних факторів, які дозволяють знайти рішення проблеми. Сислове призначення системи супроводу при інклюзивній освіті пов'язане з навчанням дитини методам самостійного пошуку і вирішенням власних проблем розвитку. Звідси виникає завдання діагностичної оцінки результативності супроводу. У цій області найбільш перспективним можна вважати підхід, який орієнтує педагога і психолога не стільки на дослідження внутрішнього світу дитини, скільки на аналіз способу і зовнішніх характеристик її взаємодії з середовищем. Неодноразове обстеження в ПМП комісії та динаміка психолого-педагогічної діагностики, вивчення потенційних можливостей учнів до навчання в школі є дуже важливим компонентом науково-аргументованого, практико-орієнтованого підходу до інклюзивного навчання в ЗНЗ. [3].

Ефективна соціальна інтеграція в подальшому сприяє успішній освітньої інклюзії цих дітей під час навчання в масовій школі. Основна освітня програма визначає зміст і організацію освітнього процесу і спрямована на формування загальної культури, духовно-моральний, соціальний, особистісний і інтелектуальний розвиток учнів. Вона містить обов'язкову частину і частину, що формується учасниками освітнього процесу, причому в неї включена програма корекційної роботи, яка розробляється при організації навчання та виховання в освітньому закладі дітей з ОМЖ. Базові принципи інтегрованого навчання наступні: рання корекція; освітня психокорекційна допомога кожній дитині; обґрунтований ПМП відбір дітей для інтегрованого навчання; наявність позитивної системи відносин з боку соціуму і ін. Програма корекційної роботи спрямована: на корекцію недоліків у фізичному і (або) психічному розвитку дітей з ОМЖ і на надання їм допомоги в освоєнні основної освітньої програми; на виявлення їх особливих освітніх потреб і здійснення індивідуального ПМП супроводу цих дітей в освітньому процесі в різних умовах навчання (диференційованого, інтегрованого, інклюзивного, надомного, дистанційного і т. д.).

Важливо розуміти, що перехід до інклюзивної освіти вимагає участі всіх фахівців системи освіти, наявності фундаментальних теоретичних розробок та їх експериментального впровадження. Однак практичні працівники під впливом адміністративного тиску органів освіти почали здійснювати інклюзію швидкими темпами. Широке, а іноді і напівлегальне проникнення в масову загальноосвітню школу дітей з ОМЖ призводить до значних труднощів в організації інклюзивної освіти, особливо з урахуванням того, що воно в Україні до сих пір не має необхідної нормативно-правової бази. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити системи комплексних заходів не тільки юридичного, економічного, соціального, а й психолого-педагогічного характеру, спрямованих на зміну думки спільнот вчителів та батьків про те, де і чому повинні вчитися діти з ОМЖ.

Безумовно, велике значення для впровадження інклюзивної освіти мало б створення державних освітніх стандартів як сукупності вимог, обов'язкових до освоєння, змісту і умов основної освітньої програми, забезпечення умов для індивідуального розвитку всіх учнів, особливо тих, хто найбільшою мірою потребує спеціальних умов навчання - дітей з ОМЖ.

Таким чином, в результаті значних змін системи освіти для дітей з ОМЖ сьогодні в Україні є вибір освітніх варіантів і закладені правові основи навчання: в спеціальних (корекційних) школах та інтернатах (диференційоване навчання, або інтернальна інтеграція); загальноосвітніх школах (екстернальна інтеграція - спеціальний клас або інклюзивне навчання - в загальноосвітньому класі); надомне навчання (в тому числі дистанційне або змішане) [4]. При цьому важливим компонентом успішного навчання дитини з ОМЖ в середовищі здорових однолітків є психолого-педагогічна підготовка до нього учасників навчально-виховного процесу: за допомогою навчальних програм підвищення кваліфікації для фахівців установ і програм удосконалення батьківської компетентності.

Література

1. Михальченко К. А. Инклюзивное образование – проблемы и пути решения // Теория и практика образования в современном мире: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб.: Реноме, 2012. – С. 77-79.

2. Крижановська Т.В. «Соціалізація дітей з вадами зору в Україні: досвід та перспективи»//Педагогіка здоров'я/ Зб. наук. праць Всеукраїнської наук.практ. конф, присвяченої 170 річчю з дня народження І.І.Мечнікова, 15 травня,2015р, Харків, 2015, с.655-660.

3. Крижановська Т.В. «Діти з вадами зору в інклюзивній освіті»//Діти з особливостями у розвитку в загальноосвітньому просторі. Довідковий матеріал з досвіду роботи медпрацівників спеціальних навчальних закладів, Дніпропетровськ,2015, с.36-64

4. Крижановська Т.В. « Досвід та актуальні проблеми соціальної реабілітації дітей с обмеженими можливостями в Україні»//Освітній простір, регіональні та інформаційні аспекти, Науково-методичний журнал, випуск 15. Чернівці, 2014,с.36-41

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ДИСТАНТНИХ СІМЕЙ

Куб'як Н.І., к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Дистантними в науковій літературі називають такі сім'ї, члени яких тривалий час перебувають на відстані, через те, що один або обидва батьків працюють за кордоном [4, 87].є потенційно неблагополучними, у них порушені зв'язки з мікро - та макросередовищем, внутрішні родинні зв'язки.